

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

УДК: 378.4.091.12(477.64-21) МДПУ: 78.071.2

Асрян Л. Л.*

ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ МДПУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

У статті розглядається становлення музично-педагогічних традицій кафедри оркестрових інструментів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в контексті діяльності творчих колективів народно-інструментального ансамблевого виконавства.

Ключові слова: народно-інструментальне виконавство, оркестр, інтерпретація, стиль, традиція.

У сучасному українському музикознавстві існує усталена традиція дослідження виконавсько-педагогічних шкіл народно-інструментальної музики. Активна творча діяльність професійних і аматорських народно-оркестрових колективів України завдяки своїм великим художньо-виражальним можливостям і різноплановим репертуарним надбанням значно збагатили інструментальну національну музичну культуру. Тому, сьогодні надзвичайно актуальним завданням музикознавства є вивчення досвіду роботи регіональних музично-педагогічних шкіл та інструментальних колективів.

Науковим підґрунтям нашого дослідження є праця М. Давидова з вивчення загальних закономірностей розвитку народно-інструментальної виконавської школи України [5; 6]. Результати дослідження музично-педагогічних засад діяльності кафедри оркестрових інструментів факультету мистецтв Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, художніх особливостей народно-інструментального ансамблевого виконавства її творчих колективів та ролі провідних митців-педагогів у контексті розвитку музично-виконавського народно-інструментального мистецтва регіону відображені у науковій розвідці Т. Мартинюк «Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX-XX століть (П'ять поглядів на геосоціокультурну динаміку Запорізького краю)» [10]. Автор розглядає регіональне народно-інструментальне мистецтво як невід'ємну складову частину сучасної музичної україністики, як явище, що функціонує в контексті світової музичної культури [10, с. 487].

Метою статті є збагачення музичної україністики висвітленням регіональних особливостей розвитку професійного інструментального виконавства як характерного явища національної музичної культури з притаманною цим процесам неповторністю творчого розвитку традицій. У праці розглядається становлення виконавських та музично-педагогічних традицій кафедри оркестрових інструментів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Поряд із професійними колективами в народно-оркестровому виконавстві існують колективи, що створюються як навчальні. Це колективи, що функціонують при музичних академіях, кафедрах музично-педагогічних факультетів тощо. Такі навчальні колективи

* © Асрян Л. Л., 2012

є творчими лабораторіями, де здійснюється експериментальна робота щодо формування інструментального складу, оновлення репертуару та вирішення багатьох інших, виконавських та педагогічних проблем.

Початок становлення професійного виконавства гри на народних інструментах в північно-приазовському регіоні України співпадає у часі з відкриттям кафедри оркестрових інструментів на музично-педагогічному факультеті Мелітопольського державного педагогічного університету та пов'язується з іменами Віктора Миколайовича Овода та Юрія Миколайовича Бая. Надзвичайно плідна педагогічна і творча діяльність тандему високопрофесійних музикантів дала поштовх і визначила основні спрямування роботи кафедри на багато років після її заснування.

Музична обдарованість Віктора Овода яскраво вирізнялася під час навчання у Дніпропетровському музичному училищі імені М. Глінки та Харківській державній консерваторії. З 1972 по 1985 рр. В. Овод – завідувач кафедри теорії, історії музики та спеціального інструменту ЗДПІ, з 1976 року по 1985 – декан музично-педагогічного факультету ЗДПІ. У ці роки Віктор Миколайович удосконалює педагогічну майстерність і набуває величезного досвіду практичної диригентської роботи з колективом народних інструментів над складними формами музичного мистецтва. У 1985 році В. Овод обирається деканом музично-педагогічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який очолював до 2002 року.

Педагогічна діяльність Віктора Миколайовича в м. Мелітополі не обмежувалася втіленням навчальних курсів методики викладання баяна, оркестрового класу, основного інструменту, концертмейстерського класу та інших музичних дисциплін. Окрім викладацької діяльності, він керує об'єднанням викладачів-інструменталістів музичних закладів м. Мелітополя, оркестрово-інструментальною лабораторією, гуртком студентів з вивчення історії розвитку народних інструментів в Україні.

Художні принципи В. Овода ґрунтуються на розширенні жанрово-стильової палітри репертуару та залученні оригінальних високохудожніх творів сучасних композиторів, органічному поєднанні народної та академічної традицій, використанні у складі оркестру різноманітного народного музичного інструментарію, досягненні злагодженості і тембральної колоритності оркестрового звучання [7, с. 122].

Важливою складовою становлення оркестрового колективу є постійне збагачення його інструментального складу, (реконструкція та відродження забутого інструментарію, введення до оркестру нових інструментів). В оркестрі використовуються не тільки струнно-щипкові інструменти і баяни, але і смичкові (скрипки), а також група духових інструментів (флейта, гобой, труба, тромбон та ін.). Досить швидко інструментальний склад оркестру ввібрав у себе багато традиційного з народно-оркестрового виконавства України [11, с. 114-124]. У процесі формування інструментального складу оркестру В. Овод звертав увагу на:

- забезпечення повноти оркестрового діапазону;
- збільшення технічних та художньо-виражальних можливостей оркестру;
- комплектування повноцінних оркестрових груп щодо складу голосів;
- балансування звучання оркестрових груп;
- розширення можливостей у застосуванні епізодичного інструментарію.

Це надавало унікальності й неповторності звучання оркестру під час виконання різноманітного репертуару (від народної музики – до зразків світової класики, без втрати інструментальним складом оркестру характеру українського національного колориту). В оркестровій звучності оркестру в усій його повноті відображався національний колорит і розмаїття форм народного музикування в традиційних ансамблях [11, с. 114-124]. Під керівництвом В. Овода було створено багато різноманітних концертних програм, куди входили народно-інструментальні і фольклорні композиції, перекладення класичних творів українських і зарубіжних

композиторів, оригінальні твори вітчизняних композиторів, акомпанементи відомим українським співакам.

Фахівці й музичні оглядачі високо оцінили майстерність диригента та великий художній вплив музики у виконанні колективу оркестру на слухачів [8].

Про високий виконавський рівень колективу та їх причетність до високих академічних європейських і вітчизняних традицій інструментальної музики впродовж багатьох років засвідчувало майстерне виконання таких творів як «Ноктюрн» Ф. Ліста, Вступ до опери «Травіата» Дж. Верді, Інтродукція і антракт до драми А. Доде «Арлезіанка» Ж. Бізе, «Смерть Озе», «Танок Анітри», «В печері гірського короля», «Хо́да гномів» з музики до драми «Пер Гюнт» Е. Гріга, «Слов'янський танець» А. Дворжака та інших творів зарубіжної музичної класики.

Упродовж багатьох років до репертуару колективу неодмінно входили відомі в Україні твори багаторічного сподвижника, педагога, композитора та аранжувальника народно-інструментальної музики – Віктора Овода.

Керований Віктором Оводом колектив упродовж 90-х років значно розширює свою гастрольну концертну географію. Оркестр запрошується до участі в міжнародних фестивальних конкурсах: «Фанфари без кордонів», м. Віллі-Франш де Руерг, Франція (1992 р.); фестиваль-конкурс у м. Мазаме, Франція (1996 р.); міжнародний фестиваль в м. Касталоне де ла Плана, Іспанія (1997 р.); міжнародний фестиваль 1999 р. у м. Бріуд, м. Валансьєн, Франція (1999 р.); 42-й міжнародний фестиваль фольклорної музики у м. Монтрежо, Франція (2001 р.). Численні відгуки національної та зарубіжної преси відзначають оригінальну творчу майстерність, високий професіоналізм Віктора Овода як диригента, виконавця творів різних жанрів і стилів класичної, сучасної та народної музики.

На сьогодні неможливо уявити сучасне інструментальне музичне мистецтво запорізького краю без заслуженого діяча мистецтв України, професора Юрія Миколайовича Бая – фундатора Мелітопольського осередку української школи виконавства на народних інструментах кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Роки навчання Юрія Бая у славетних представників української музичної культури у Київській державній консерваторії ім. П. І. Чайковського (його викладачами з основного інструменту були професори М. Геліс, М. Різоль, академік М. Давидов; з диригування – професор Ю. Тарнопольський та доцент І. Марченко; з композиції (факультативно) – Б. Лятошинський) виявилися найважливішим джерелом набуття ним музичного і композиторського професіоналізму [6]. Роки, проведені в ансамблі МВС (1963-1966 рр., м. Київ) в ролі виконавця, диригента, композитора та аранжувальника оркестрової групи, стали не менш важливим етапом професійного становлення для Юрія Бая – роками практичного набуття основ музичної і композиторської майстерності. Найбільш значущий етап зростання музичного і, особливо, композиторського професіоналізму в творчій біографії Ю. Бая стало його повернення до Запорізького краю та титанічна за обсягом праця аранжувальника, композитора, диригента, що набувалась у співпраці з народним колективом України оркестром народних інструментів МДПУ під керівництвом засл. діяча мистецтв України, професора В. Овода. Співпраця митців продовжувалась упродовж 30 років. Улюбленими творами композитора цього періоду є фантазії: «Хортицькі вечорниці», «Клен ти мій, опалий»), поема-фантазія («Капрічіо» (на циганські теми), симфонічна картина «Закарпатські плотогони», «Скерцо» для фортепіано з оркестром, романси тощо, в яких поєдналися досвід інструменталіста-виконавця і композитора. Як композитор-аранжувальник та диригент фольклорного оркестру Мелітопольського державного педагогічного університету (художній керівник В. Овод) Юрій Миколайович бере участь у Європейських фестивалях оркестрів у Франції, Іспанії (м. Віллі-Франш де Руерг, 1992 р.; м. Мазаме, 1996 р.; м. Кастельоне де ля Плана, 1997 р.; м. Бріуд, м. Велансьєн, 1999 р.; м. Монтрежо, 2001 р., де колектив з успіхом презентував його музичні твори («Марш запорізьких січовиків», «Закарпатська пектораль»).

У 2004 Юрій Бай створює в МДПУ український народний оркестр «Таврійська пектораль» з основною струнно-смичковою групою та розширеною групою духових інструментів. Виконавська майстерність нового колективу та його надзвичайно широкий оригінальний репертуар швидко здобувають міжнародне визнання.

Особистий науково-творчий доробок Ю. Бая становить понад 100 публікацій. З них 45 наукових, 29 навчально-методичного характеру, 60 композиторських. Юрій Бай є одним із засновників наукової теорії розвитку віртуозної психомоторики музиканта-інструменталіста (клавішника) [1; 2; 3].

Сьогодні мистецько-педагогічні традиції кафедри, започатковані В. Оводом та Ю. Баєм, плідно примножує колектив педагогів, що складається з високопрофесійних музикантів. Від 2004 року кафедру очолює доцент М. Білецька, яка працює з 1985 року, після закінчення Запорізького державного педагогічного інституту, де отримала високу професійну підготовку – з основного інструмента (скрипка) у кандидата мистецтвознавства, доцента О. Векслера, з диригування та оркестрування – заслуженого діяча мистецтв України, професора В. Овода. Особливий вплив на формування професійно-виконавського світогляду М. Білецької мали факультативні заняття в класі заслуженого діяча мистецтв України, майстра інструментального оркестрування, композитора-аранжувальника, професора Ю. Бая. Її дисертаційне дослідження «Психолого-педагогічні умови розвитку музичної пам'яті студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності» стало фундаментальним у вивченні проблем сучасних технологій удосконалення музично-інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики і плідним підґрунтям для багатьох наукових досліджень викладачів кафедри. Неабиякою заслугою М. Білецької є те, що сьогоднішній сукупний науково-педагогічний потенціал викладачів кафедри дозволяє їм на високому рівні представляти українське музикознавство і вести ґрунтовний професійний діалог з колегами на багатьох міжнародних наукових конференціях. Упродовж останніх років кафедра під керівництвом М. Білецької активно підтримує наукові і творчі зв'язки з факультетом мистецтв Південно-західного університету «Неофіт Рильський» у м. Благоевград в Болгарії та іншими науковими закладами зарубіжжя. У перспективі передбачається робота над спільним науковим проектом з методики музичного виховання, започатковується обмін досвідом з методики викладання музичних дисциплін, запрошуються провідні спеціалісти для читання лекцій і проведення майстер-класів. Провідним фахівцем кафедри сьогодні є також О. Стотика – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри, концертуючий виконавець, художній керівник вокального джаз-квартету «Saund-Версія». Він є лауреатом конкурсу естрадного мистецтва «Зорепад» (1999 р.) та дипломантом Всеукраїнських естрадних конкурсів «Пісенний вернісаж» і «Червона рута» (2001 р.).

Важливе місце в роботі кафедри посідає концертна діяльність студентів і викладачів, що здійснюється сьогодні такими творчими колективами як ансамбль скрипалів МДПУ (худ. керівник доц. М. Білецька), оркестр фольклорної музики «Таврійська пектораль» (художній керівник О. Антоненко), вокальний джаз-квартет «Sound-Версія» (худ. керівник доц. О. Стотика).

Ансамбль скрипалів МДПУ під керівництвом доцента М. Білецької є лауреатом багатьох міжнародних фестивалів, які проходили у Франції, Іспанії та Болгарії. Концертна, музично-просвітницька діяльність цього творчого колективу є яскравим культурним явищем у суспільному житті міста, регіону. Ансамбль отримав визнання фахівців у галузі музичного виконавства й освіти, професійної критики. Своє мистецтво ансамбль скрипалів представляв на міжнародних молодіжних фестивалях «Євроарт» (Болгарія) у 2006, 2007, 2008 рр.

Спадкоємцем і продовжувачем традицій оркестру народних інструментів МДПУ на сьогодні є інструментальний ансамбль «Таврійська пектораль», який з 2008 р. очолює О. Антоненко – учень й спадкоємець традицій В. Овода та Ю. Бая. Під його керівництвом у 2009 р.

ансамбль став лауреатом міжнародного фольклорного фестивалю «На Івана, на Купала...» у Польському м. Дубичі Церковні Підляського воєводства, який організує Союз українців Підляшшя.

У 2007 р. ансамблю «Таврійська Пектораль» присвоєне високе звання «Народний художній колектив України».

На нашу думку, багатолітня плідна діяльність кафедри оркестрових інструментів факультету мистецтв Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького є яскравим зразком збереження і розвитку українських музичних традицій в галузі оркестрового виконавства та гідним прикладом для наслідування наступними поколіннями педагогів [4].

Вищенаведений огляд досягнень педагогічного колективу за чвертьвіковий період дає нам змогу стверджувати, що чітко налагоджена система роботи кафедри оркестрових інструментів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, в якій органічно поєднуються базові творчі, педагогічні та методичні принципи кращих виконавських шкіл України, є дійовою моделлю поєднання процесів здобуття музичної освіти та удосконалення професіоналізму оркестрового виконавця, що закладає міцні підвалини для подальшого розвитку цього напрямку музикування у Північному Приазов'ї.

Список використаних джерел

1. Бай Ю. Психомоторна доцільність в архітектоніці інструментального виконання та інтерпретації музики / Ю. Бай // Науковий вісник НМА ім. П. І. Чайковського. Музичне виконавство. – К. : НАМ України, 2000. – Вип. 2. – С. 99-106
2. Бай. Ю. Перспективи алгоритмізації побіжної техніки баяніста / Ю. Бай // Теоретичні та практичні питання культурології. – Мелітополь : Сана, 2006. – Вип. XXII. – С. 183-195
3. Бай. Ю. До систематики головних психомоторних прийомів побудови віртуозних побіжних рухів і дій музиканта-клавішника / Ю. Бай // Теоретичні та практичні питання культурології. – Мелітополь : Сана, 2007. – Вип. XXIII, – Ч. II. – С. 50-62
4. Гнидь Б. Виконавські школи України / Б. Гнидь. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2002. – 95 с.
5. Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва : посібник / Микола Давидов. – К. : НМАУ, 1998. – 224 с.
6. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. (Українська академічна школа): [підруч. для вищ. та серед. муз. навч. закл.] / Микола Давидов. – К. : Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського, 2005. – 420 с.
7. Дейнега В. Музичний інструментарій як показник специфіки оркестру народних інструментів / В. Дейнега // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2002. – Вип. 22. : Муз. вик-во. – Кн. 8. – С. 119–129.
8. Костенко Т. Симфонія творчості // «Запорізька правда» від 20.04.1993р. – С. 4
9. Мартинюк Т. В., Н. І. Боева, Ю. М. Бай. Соціоестетичні портрети музичних діячів Запорізького краю / Теоретичні та практичні питання культурології. – Мелітополь : Сана, 2002. – Вип. VII. – С. 93-108.
10. Мартинюк Т. В. Музичний професіоналізм Північного Приазов'я XIX-XX століть (П'ять поглядів на геосоціокультурну динаміку Запорізького краю). – Мелітополь. 2003. – 608 с.
11. Откидач В. М. Національні традиції в оркестровому виконавстві // Культура України: 36. статей: / Під ред. проф. М. В. Д'яченка, проф. В. М. Шейка. – Х. : ХДІК, 1996. – Вип. 3. – С. 114-124.

The article deals with the development of musical-pedagogical traditions of the orchestra instruments department of Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University within the context of the creative groups of folk-instrumental ansamble performance activity.

Key words: folk-instrumental performance, orchestra, interpretation, style, tradition.